

Interview: 'De toekomst van het cultuurbeleid zit niet tussen stenen, maar tussen mensen'

Is het culturaanbod in kleine gemeenten slechts middelmatig? Kunst kan nochtans ook excelleren op het platteland, gelooft Bart Caron, voormalig voorzitter van de commissie cultuur in het Vlaams parlement voor Groen. Daarvoor moeten kleinere gemeenten hun eigenheid opzoeken en meer samenwerken. Een ambitieus gesprek over de groeikansen van cultuurparticipatie, los van het aanbod in centrumsteden, op de soundtrack van Lou Reed.

'*There is only one good thing about small town,*' zingt Lou Reed, '*you know that you want to get out.*' Het nummer *Small Town* van de iconische Amerikaanse muzikant wordt de binnenkomer voor ons gesprek over cultuurbeleid in meer landelijke gebieden. Het lied gooit geen grote ogen bij mijn gesprekspartner. De *aha*-ervaring blijft uit: daarvoor zijn de verschillen tussen de Verenigde Staten en Vlaanderen volgens Bart Caron te groot. 'Er zijn evenveel Vlamingen als inwoners van New York en onze steden liggen op meer dan een zucht van elkaar. Veel appreciatie voor Lou Reed, maar appels met peren vergelijken, daar doe ik niet aan mee.'

Over *small towns* en cultuurbeleid wil Bart wél meepraten in ons Zoomgesprek. Bart was Vlaams volksvertegenwoordiger, gemeenteraadslid, raadgever en later kabinetschef onder Bert Anciaux. Bovendien was hij jaren lid en uiteindelijk ook voorzitter van de commissie cultuur in het Vlaams parlement. Vorig jaar stopte hij met actieve politiek, maar hij blijft een druk geconsulteerd cultuurwerker.

Bart woont in Marke, een deelgemeente van Kortrijk, waar hij aan het begin van zijn carrière ook cultuurfunctionaris was. '*Small is het hier zeker*', lacht hij. Maar kleinschaligheid is volgens Bart geen definiërende factor. 'Het is een kwestie van kijken.'

'Kortrijk heeft een zeer boeiend en dynamisch cultureel en artistiek speelveld', vertelt Bart honderduit. 'Draai ik me om, dan zie ik open landbouwgebied met kleine stukken natuur. Ik zie een industriële as, die loopt tot aan de grens met Frankrijk. Tussen de stad en dat buitengebied ligt geen kloof die we moeten overbruggen. Er zijn wel degelijk verschillen, maar die tonen vooral samenhang en opportuniteit. Dat moeten we benutten.'

Cultuur als ontmoeting

Bart is naast politicus ook contrabassist. Met de begeleidingsgroep van Willem Vermandere toert hij al jaren door Vlaanderen en Nederland. Tijdens optredens vielen hem de verschillen tussen de stad en het buitengebied op. 'In kleinere gemeenten is de betrokkenheid van het publiek op wat je op een podium doet groter.' Naar verklaringen is het gissen. Zeker is dat de samenstelling van het publiek een rol speelt.

Anders dan in steden wordt in kleinere gemeenten nog vaker in verenigingsverband geparticipeerd. 'De mensen kennen elkaar. Ze stappen met meer gelijkenissen de zaal

binnen. De verwachtingen en misschien ook de voorkennis zijn dezelfde.’ Die sociale verbanden werken door op de beleving van wat er op het podium gebeurt. ‘Het maakt het gemakkelijker om achteraf, aan de bar, ervaringen te delen.’

In kleinere gemeenten is cultuurparticipatie een meer uitgesproken sociaal gebeuren. Mensen gaan vooral naar een culturele voorstelling om elkaar te ontmoeten. Ze zoeken de nabijheid op. ‘Ook met de kunstenaar’, stelt Bart. ‘Als muzikant heb je in dorpen sneller een babbel met het publiek. Bij tentoonstellingen zie ik hetzelfde.’ Misschien komt dat omdat er minder aanbod is? ‘Elke opportuniteit die zich aanbiedt, pakken mensen vast. Het aanbod is minder vrijblijvend dan in een stad.’

De stad heeft haar densiteit als grote troef: er zijn meer kunstenaars, er is een groter en diverser publiek, er zijn meer plaatsen om cultuur te tonen. ‘Dat leidt tot meer confrontatie,’ oordeelt Bart – *le clash des idées*, zo omschrijft hij dat –, ‘en vooral tot meer differentiatie in het aanbod.’ Dat verklaart voor hem de aantrekkingskracht van steden. ‘Alles is er meer geconcentreerd, het is een intensere biotoop. Maar dat betekent niet, zoals Lou Reed in het nummer beweert, dat kunstenaars een stad nodig hebben om te excelleren.’

Vertrekken vanuit eigenheid

Om werkelijk te excelleren, moet het cultuuraanbod in pakweg Izegem of Veurne aanzienlijk verschillen van dat in bijvoorbeeld Leuven of Gent. ‘Kleinere gemeenten mogen niet programmeren alsof ze een “kleine stad” zouden zijn. Ze moet vertrekken vanuit de kwaliteiten en de eigenheid van hun regio.’

Die eigenheid wordt nu voornamelijk gezocht in het landschap, erfgoed, geschiedenis, steekproducten en ambachten. Een iets mogen we niet over het hoofd zien: ook de mensen die wonen in de gemeente maken deel uit van de eigenheid ervan. ‘Landelijk gebied is allesbehalve versteend gebied’, benadrukt Bart. Jonge mensen trekken naar de stad. Soms komen ze terug, maar de groep oudere bevolking neemt sneller toe in een dorp. Het traditionele verenigingsleven verkleint, waardoor de sociale binding tussen mensen vermindert. Belgen met een migratieachtergrond zijn nog altijd een minderheid in kleinere gemeenten, waardoor er meer afstand is. ‘Demografische en sociale uitdagingen spelen op een andere manier dan in steden. Ook op dat vlak mag het cultuurbeleid van een kleinere gemeente geen doorslag zijn van dat van de steden.’

Bart erkent dat kleinere gemeenten minder bestuurskracht hebben dan centrumsteden, ook om hun cultuurbeleid op te zetten. Dat wil niet zeggen dat het niet mogelijk is om een relevante en boeiend cultuurpraktijk uit te zetten. Het bewijs daarvoor vindt hij terug in de erfgoedconvenanten en de intergemeentelijke samenwerkingen op vlak van cultuur. ‘Ik zie steeds meer landelijke gemeenten die elkaar opzoeken en vinden. Ze winnen aan capaciteit en daadkracht door samen te werken. Het zorgt ook voor een gedeelde identiteit. Dat is waardevol, en ook wervend. Zowel voor het publiek als voor kunstenaars, die een nieuw biotoop aangereikt krijgen om in te werken.’

Weg van de middelmatigheid

Bart is stellig wanneer hij zegt dat hij te veel middelmatig cultuuraanbod ziet in kleine gemeenten. Dat is volgens hem niet zozeer een kwestie van centen. De oorzaken liggen op het Vlaamse beleidsniveau. Daar werd en wordt nog altijd een te eenzijdig beleid gevoerd, vanuit het concept van de grootste gemene deler.

‘De afgelopen vijftig jaar is er vanuit Vlaanderen sterk geïnvesteerd in de randvoorwaarden voor cultuurparticipatie’, licht Bart toe. ‘Elke gemeente kreeg zijn cultuur- of gemeenschapscentrum. Mooi, maar men doet alsof infrastructuur quasi het enige of op zijn minst het doorslaggevende instrument is om de cultuurparticipatie te verbeteren. Daarmee halen we ambities op vlak van participatie en kwaliteit niet. Het legt lokale dynamieken te veel langs één lat. Door het decreet op lokaal cultuurbeleid af te schaffen, is de middelmatigheid nog versterkt.’

Om weg te geraken uit dat euvel, ziet Bart twee grote uitdagingen. Allereerst zitten kleine amateurgezelschappen, harmonieën en het traditionele culturele middenveld van socio-culturele verenigingen in zwaar weer. In meer landelijke gebieden weegt dat volgens Bart zwaarder door dan in de steden. Hij merkt een grote kloof tussen lokale afdelingen en hun Vlaamse koepels.

‘Het middenveld krimpt, dat is een gegeven,’ stelt Bart, ‘maar dat is niet noodzakelijk een ramp. Het betekent niet dat mensen zich niet meer zullen verenigen, wel dat ze dit op andere manieren zullen doen, rond andere thematieken. Dat capteren, ondersteunen en stimuleren kunnen we niet enkel overlaten aan kleinere gemeenten alleen. De instroom van nieuwe spelers moet de Vlaamse regering faciliteren, het liefst vanonder uit, samen met lokale besturen.’

Een tweede uitdaging heeft te maken met bestuurskracht. Lokale mandatarissen overtuigen om samen te werken met gemeenten uit de buurt is niet altijd gemakkelijk, weet Bart. ‘Zeker gemeenten met minder dan vijftien- tot twintigduizend inwoners willen hun lokale autonomie behouden. Daar doen functionarissen erg sentimenteel over. Het feit dat ze allemaal hun eigen culturele infrastructuur hebben, helpt ook niet om tot een meer bovenlokale samenwerking te komen.’ De nabijheid van de infrastructuur is belangrijk, benadrukt Bart, maar het “mechanische denken” dat participatie daarop automatisch volgt, moeten we volgens hem achterwege laten. ‘Er is meer voor nodig. Als we die middelmatigheid willen doorbreken, zal er meer moeten samengewerkt worden, zowel tussen lokale besturen als over de verschillende sectoren heen.’

Door de handen in elkaar te slaan kan er volgens Bart gericht gewerkt worden. ‘Bestuursleden van kleinere gemeenten zijn liever autonoom met minder impact dan slagkrachtig samen te werken aan nieuwe uitdagingen, aan initiatieven met meer uitstraling en participatie. Dat is te betreuren.’

Vlaams cultuurbeleid mag niet bang zijn

Een Vlaams cultuurbeleid dat duidelijke accenten legt op meer landelijke gebieden, daar pleit Bart voor. Beleidsmakers moeten differentiëren, weg van die grootste gemene deler. Het decreet bovenlokaal cultuurbeleid is daarin een hefboom, maar dan moeten er een duidelijke prioriteiten komen. ‘De voorwaarde is natuurlijk ook dat lokale besturen een gezamenlijk cultuurbeleid willen opzetten. De dynamiek van de erfgoedconvenanten bewijst dat het kan, net omdat ze daar vertrekken vanuit de eigenheid en de potentie van een regio. Daar zie ik vaak heel fijne projecten ontstaan, die ook dicht bij het publiek staan.’

De projectoproep binnen het decreet bovenlokaal cultuur is volgens Bart een te brede maatregel. ‘Er zijn natuurlijk uitzonderingen, maar over het algemeen vertrekken projecten die daar goedgekeurd worden nog te weinig vanuit lokale verbinding of vanuit de nodige eigenheid. Er wordt te vaak zomaar iets gedropt. Alle projecten hebben hun waarde, maar ze zijn vaak te weinig geworteld in de lokale gemeenschap en structuren.’

Vol verwachting kijkt Bart uit naar de werkzaamheden van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS) rond cultuur. Daar gebeuren interessante denkoefeningen. De middelen waarover ze kunnen beschikken, blijven echter vrij beperkt. 'Er zijn maatregelen nodig om gericht de netwerkvorming tussen lokale besturen en het culturele veld in een regio te stimuleren. Beleid en praktijken die in zo'n netwerk ontstaan, moet Vlaanderen dan co-financieren, het liefst voor langere periodes, tot tien jaar. Op die manier zorg je ervoor dat de structuren ook effectief zullen veranderen.'

De Vlaamse regering mag volgens Bart niet bang zijn om accenten te leggen of prioriteiten te stellen. Wanneer die samenvallen met die van lokale besturen, zal dat daar een samenwerking uit voortvloeiën. 'Prioriteiten stellen betekent niet dat er van bovenaf iets wordt opgelegd of dat er wordt ingebroken op de lokale autonomie. Door de prioriteiten duidelijk te bepalen, zullen bepaalde kleinere gemeenten zich net gesteund voelen vanuit Vlaanderen. De effecten van het beleid zullen zo sneller zichtbaar zijn. In het denken rond beleidsprioriteiten moeten we de "top-down" logica, die prioriteiten bepaalt van bovenaf, vervangen door een logica van partnerschappen: van onderuit, in samenspraak met lokale besturen.'

Nog een laatste advies vraag ik aan Bart. De tip die hij finaal meegeeft, is niet enkel gericht aan cultuurambtenaren van kleinere gemeenten, maar geldt voor cultuurwerkers in het algemeen. 'Kom van achter je bureau!', adviseert hij. 'Ga naar buiten, ga tussen de mensen staan – bij voorkeur tussen mensen die je nog niet kent en waar je sterk van verschilt. Je kan onderzoeken waarom mensen graag wonen waar ze wonen. Ga op zoek naar de kleine en grote verhalen, de alledaagse en bijzondere plekken. De toekomst van het cultuurbeleid zit niet tussen stenen, het zit tussen mensen. Daar moet een cultuurwerker dus vooral zijn.'

Bart Rogé
demos.be